

УДК 334.021

Козловський Є.В., Цегельник Ю.О.

**ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ
МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ ТУРИЗМУ**

Розглянуто проблеми міжнародного співробітництва у сфері туризму, роль, значення, правовий статус та основні напрями діяльності міжнародних організацій з метою максимального сприяння розвитку туристичного обміну між країнами.

Ключові слова: міжнародний туризм, міжнародні організації, міжнародні конференції, правовий статус, розвиток туризму.

Рассмотрены проблемы международного сотрудничества в сфере туризма, роль, значение, правовой статус и основные направления деятельности международных организаций с целью максимального содействия развитию туристского обмена между странами.

Ключевые слова: международный туризм, международные организации, международные конференции, правовой статус, развитие туризма.

The article considers the problems of international cooperation in the sphere of tourism, the role, value, legal status and main directions of activities of international organizations in order to promote the development of tourist exchange between the countries.

Key words: international tourism, international organizations, international conference, legal status, development of tourism.

Постановка проблеми. Просторове розширення світового туристичного ринку шляхом освоєння нових туристичних районів, прискорене зростання міжнародних туристичних обмінів, транснаціоналізація в туристичному і готельному господарстві - ці й багато інших процесів вимагають вироблення загальних “правил гри” на глобальному туристичному просторі. Однією з ефективних форм координації зусиль держав з розвитку співробітництва у сфері туризму є діяльність міжнародних туристичних організацій.

Мета статті – представити системний виклад основних напрямів діяльності міжнародних організацій у сфері туризму, позначити їхній правовий статус, визначити основні принципи розвитку туризму на сучасному етапі.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Окремі питання правового статусу міжнародних організацій у сфері туризму, а також основні напрями їх діяльності вивчали відомі вітчизняні вчені: Л.Г. Агафонова, О.О. Любіцева, С.І. Попович, В.К. Федорченко, І.М. Школа та ін. Питанням міжнародного співробітництва у сфері туризму присвячені роботи багатьох російських науковців В.І. Азара, М.Б. Біржакова, М.І. Волошина, І.В. Зоріна, В.А. Квартальнова, Г.А. Папіряна, В.С. Сеніна, А.Д. Чудновського.

Виклад основного матеріалу. За деякими оцінками, у світі налічується понад 200 міжнародних організацій, прямо або побічно пов'язаних з туризмом. Вони характеризуються великою різноманітністю, відрізняючись статусом, формами, цілями, колом розв'язуваних завдань. Це – різноманітні асоціації, союзи, федерації, комітети, бюро, комісії, ради, академії, товариства, ліги, клуби, центри, інститути. Міжнародні туристичні організації у сфері туризму поділяють на наступні основні групи: світові загального характеру; світові галузевого характеру; регіональні загального характеру; регіональні галузевого характеру; спеціалізовані; особливі [8, с. 270].

Світові міжнародні туристичні організації загального характеру визначають пріоритетні напрями розвитку туризму у світі, встановлюють найважливіші принципи туристичної діяльності, сприяють конструктивному, заснованому на взаєморозумінні й довірі, співробітництву країн у сфері туризму. Головні світові туристичні організації загального характеру це – Організація Об'єднаних Націй (ООН – UNO) і Всесвітня туристична організація (ЮНВТО – UNWTO).

ООН була створена в 1945 р. і функціонує на підставі Статуту ООН, прийнятого в тому ж році країнами-учасницями Сан-Франциської

конференції. Крім виконання багатьох функцій ця найбільша міжнародна організація є координатором діяльності держав і національних туристичних адміністрацій у сфері туризму і міжнародних подорожей. Саме в рамках ООН були розроблені й прийняті основні міжнародні конвенції з питань правового регулювання міжнародного туризму. ООН стала організатором міжнародних семінарів і колоквиумів з питань підготовки кадрів, фахівців для туризму, розробки методики статистичного обліку в сфері міжнародного туризму.

Однією з ефективних форм такої діяльності є проведення міжнародних конференцій і нарад, на яких обговорюються й ухвалюються документи, що містять різні рекомендації з міжнародного співробітництва у сфері туризму. Прийняті ООН резолюції містять у собі питання щодо:

- спрощення туристичних формальностей;
- правового регулювання статусу іноземних туристів;
- забезпечення безпеки туристів та їх майна;
- технічного співробітництва, а також з інших аспектів міждержавного співробітництва у сфері туризму [6, с. 70].

Одним з останніх актів ООН – є Декларація «Використання туризму для досягнення цілей розвитку тисячоліття», що прийнята у вересні 2005 р. в Нью-Йорку в рамках Генеральної асамблеї ООН. Вона закликає до подальшої підтримки програми ST-EP (Стійкий туризм із метою викорінення бідності). Питання міжнародно-правового механізму координації діяльності держав у галузі туризму, його організаційної структури знаходять постійне відбиття у документах сесій Генеральної Асамблеї ООН. Важливим аспектом підтримки миру є постійний, детальний розвиток норм і принципів сучасного міжнародного права відповідно до нестійких умов міжнародних відносин.

Важливу роль у правовому регулюванні міжнародного туризму відіграє Економічна і Соціальна Рада ООН (ЕКОСОС – ECOSOS), яка стала ініціатором скликання в рамках ООН спеціалізованих міжнародних дипломатичних конференцій з питань розвитку туризму. Саме з ініціативи ЕКОСОС скликані Конференція ООН з митних формальностей (1954 р.), Конференція ООН з туризму й подорожей (1963 р.).

Правовим регулюванням світового туризму, а також вивченням національного законодавства держав з даного питання, в ООН займаються не тільки її головні органи, але й допоміжні, у першу чергу – економічні комісії ООН, що здійснюють роботу із проблем розвитку регіонального туризму. У рамках ЕКОСОС необхідно виокремити Статистичну комісію. У сферу її діяльності, поряд з розробкою стандартних визначень і класифікацій статистики туризму, входить також прийняття резолюцій з питань стандартизації визначень і термінології (зокрема, термінів «тимчасовий відвідувач», «турист», «екскурсант»), уніфікації класифікацій, вироблення єдиної методології статистики туризму тощо. Статистичною комісією ЕКОСОС був розроблений і прийнятий проект керівних принципів з статистики міжнародного туризму.

Всесвітня туристична організація – провідна міжнародна організація у сфері туризму й подорожей. З 23 грудня 2003 р. Всесвітня туристична організація має статус спеціалізованої установи Організації Об'єднаних Націй відповідно до угоди, затвердженої 58-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН. ЮНВТО вирішує поставлені завдання через співробітництво з іншими міжнародними організаціями (зокрема, з ЮНЕСКО, Всесвітньою організацією охорони здоров'я, Міжнародною організацією цивільної авіації, урядовими структурами країн-членів ЮНВТО, національними туристичними організаціями), установлюючи нові контакти з урядовими, туристичними й іншими зацікавленими організаціями різних країн, беручи участь у міжнародних, регіональних і національних конференціях, семінарах й проектах.

Із провідних світових організацій загального характеру відзначимо також Всесвітню раду з подорожей й туризму (World Travel & Tourism Council – WTTC), Міжнародний союз з туризму (International Touring Alliance – АІТ) Міжнародну асоціацію наукових експертів з туризму (International Association of Scientific Experts in Tourism – АІЕСТ). В сфері туристичного бізнесу і підприємництва діють такі організації, як Всесвітня федерація туристичних агентств (World Association of Travel Agencies – WATA), Всесвітня федерація асоціацій туристичних агентств (United Federation of Travel Agents' Associations – UFTAA) та ін.

До світових туристичних організацій галузевого характеру належать: Міжнародна асоціація повітряного транспорту (International Air Transport Association – ІАТА), Міжнародний союз автомобільного транспорту (International Road Transport Union – ІRU), Міжнародний союз залізниць (International Union of Railways – ІUR), Міжнародна готельна і ресторанна асоціація (International Hotel & Restaurant Association – ІН&RA), Міжнародна асоціація конгресних центрів (International Association of Congress Centres – АІРС), Міжнародна рада круїзних компаній (International Council of Cruise Lines – ІССL).

Найбільш відомі регіональні туристичні організації загального характеру: Європейська туристична комісія (European Travel Commission - ETC), Туристична асоціація країн Азії й Тихого океану (Pacific Asia Tourism Association – ПАТА), Асоціація туристичної індустрії Америки (Travel Industry Association of America – ТІАА), а з регіональних туристичних організацій галузевого характеру: Готельна і ресторанна асоціація Азії й Австралії (Asia and Australia Hotel and Restaurant Association – ААНРА), Асоціація європейських авіакомпаній (Association of European Airlines – АЕА), Європейська Федерація Конференц Центрів (European Federation of Conference Towns – ЕFСТ).

У групу спеціалізованих міжнародних туристичних організацій входять організації з різних видів туризму: соціального, молодіжного, ділового та ін. До них належать, наприклад, Міжнародне бюро з соціального туризму (International Bureau of Social Tourism – ВІТС), Федерація міжнародних молодіжних туристичних організацій (Federation

of International Youth Travel Organisations – FIYTO), Міжнародна асоціація туризму з діловими цілями (Global Business Travel Association – GBTA).

До групи особливих організацій належать організації різного профілю, що виконують специфічні функції: відповідають за співробітництво в галузі туристичної інформації; регулюють професійну туристичну освіту; керують науковими дослідженнями в туристичній сфері; сприяють розвитку міжнародного туризму. Ця численна група включає, зокрема, Міжнародну федерацію інформаційних технологій і туризму (International Federation for Information Technology and Tourism – IFITT), Міжнародне співтовариство викладачів туристичних дисциплін (International Society of Travel and Tourism Educators – ISTTE), Асоціацію досліджень подорожей і туризму (Travel and Tourism Research Association – TTRA). Сукупність принципів і норм, що регулюють діяльність держав у сфері туризму й міжнародних подорожей з метою задоволення широкого кола культурних і духовних потреб людини – складає інститут міжнародного туристичного права. Норми, що входять у даний інститут, забезпечують більш ефективне співробітництво держав у сфері туризму та зміцнюють взаємну зацікавленість у їхньому розвитку всіх учасників туристичного обміну. У зв'язку із цим багато норм міжнародного права прийняті на спеціальних міжнародних конференціях і нарадах з туризму.

Розглянемо основні положення деяких найбільш значущих міжнародних нормативних документів. 1. Манільська декларація з світового туризму (1980 р.) оцінила «туризм як діяльність, що має важливе значення в житті народів у силу безпосереднього впливу на соціальну, культурну, освітню й економічну сфери життя держав та міжнародних відносин». У Декларації зазначалося, що туризм виступає в якості позитивного й постійного фактору, що сприяє взаємному пізнанню і порозумінню, а також як основа для досягнення більш високого рівня поваги й довіри між усіма народами світу» [2, с. 157].

Декларація визначила роль туризму в національній економічній діяльності та у міжнародному обміні, його вплив на вирівнювання балансу зовнішньої торгівлі. У документі зроблений загальний висновок, що туризм є істотним чинником світового економічного розвитку. Поряд із цим, відзначалося особлива соціальна роль туризму і був зроблений висновок, що «у практиці туризму духовні цінності повинні переважати над елементами матеріального й технічного характеру» [2, с. 158].

До духовних цінностей, що виконують важливу нормативно-регуляторну роль, були віднесені:

- повний і гармонічний розвиток людської особистості;
- постійно зростаючий виховний внесок;
- рівні права народів у визначенні своєї долі;
- звільнення людини, що розуміється як право на повагу його гідності й індивідуальності;
- визнання самобутності культур і повага до моральних цінностей народів.

2. Документ Акапулько (1982 р.) визначив першочергові завдання з подальшого втілення в життя рекомендацій ВТО щодо розвитку міжнародного туризму, для чого необхідна мобілізація всіх сил і засобів держав з метою координації дій по досягненню:

- загального визнання права на відпочинок і проведення вільного часу для всіх верств населення й особливо на оплачувані відпустки для найманих робітників;

- спрощення (там, де це можливо) формальностей, пов'язаних з подорожами, у плані в'їзду й виїзду за межі території, а отже, митних формальностей, валютних норм і медичних правил;

- поліпшення умов перевезень (повітряних, залізничних, морських, автодорожніх) шляхом розробки пільгових тарифів, або будь-якої іншої форми для залучення до поїздок категорій відпочиваючих із середнім і незначним доходом, молоді, людей похилого віку, людей з фізичними вадами тощо;

- обладнання й розширення інфраструктури прийняття, роблячи її більш простою і оперативною для категорій населення з незначним доходом, дотримуючись при будівництві, виборі будівельних матеріалів, у оформленні й наданні послуг концепції, що відповідають традиціям країни;

- охорони навколишнього середовища, екологічної структури природного, історичного й культурного надбання країни;

- оптимального використання існуючих або потенційних туристичних ресурсів країни, що включають природне, культурне, художнє, історичне й духовне надбання, реалізуючи принцип автентичності, оберігаючи їх від викривлення й фальсифікації;

- включення туризму в програми навчання, призначені для всіх категорій молоді, підкреслюючи специфічним способом нові принципи й концепції туризму;

- прийняття фінансових і технічних заходів, спрямованих на збільшення купівельної спроможності громадян;

- випуску об'єктивного й у достатній кількості інформаційного матеріалу для передачі його в розпорядження засобів зв'язку, туроператорів і споживачів.

У документі були зазначені ще й інші цілі. Для їхньої реалізації рекомендувалося:

- розширювати співробітництво в галузі туризму, включаючи для цієї мети й можливості ВТО;

- сприяти вживанню заходів, що дозволяють кожному брати участь у внутрішньому й міжнародному туризмі, особливо за допомогою регулювання робочого часу й дозвілля, установа або поліпшення системи щорічних оплачуваних відпусток і рівномірного розподілу днів таких відпусток протягом року;

- приділяти особливу увагу молодіжному туризму, туризму для людей похилого віку й осіб з фізичними вадами;

- захищати в інтересах теперішнього й майбутнього поколінь туристичне середовище, яке, включаючи в себе людину, природу, суспільні відносини й культуру, є надбанням усього людства.

3. Хартія туризму (1985 р.) підкреслила право кожної людини на відпочинок і дозвілля та вказала у зв'язку із цим обов'язки держав, які повинні:

- розробляти і проводити політику, спрямовану на забезпечення гармонічного розвитку внутрішнього й міжнародного туризму;
- займатися організацією відпочинку на благо всіх тих, хто ним користується.

Документ сформулював рекомендація із проведення комплексу заходів, спрямованих на розв'язання зазначених завдань.

4. Кодекс туриста (1985 р.) визначив загальні права й обов'язки іноземного туриста в країні відвідування. Наприклад, право на об'єктивну, достовірну і вичерпну інформацію про умови та можливості поїздки й перебування, право на особисту безпеку й безпеку майна. У числі обов'язків туриста, зокрема, зазначена вимога своєю поведінкою сприяти взаєморозумінню й дружнім відносинам між людьми, поважати встановлений політичний, соціальний, моральний і релігійний порядок тощо.

5. Гаазька декларація з туризму (1989 р.) уточнила місце туризму в соціально-економічному житті держав і сформулювала 10 принципів, якими повинні керуватися держави при співробітництві у сфері туризму. До таких принципів належать:

- спрощення туристичних формальностей;
- забезпечення безпеки туристів;
- створення надійної інфраструктури для прийняття туристів;
- комплексне планування туристичного розвитку на основі концепції «сталого розвитку».

Висновки. Зазначені нами вище, а також інші документи, складаючи у своїй сукупності інститут міжнародного туристичного права, є важливою гарантією розвитку міжнародного співробітництва в сфері туризму. Створення міжнародних організацій вносить величезний вклад у розвиток туризму. Міжнародне співробітництво у сфері туризму має яскраво виражену інтегративну тенденцію й спрямованість на подальше вдосконалювання, що, безсумнівно, позитивно відіб'ється на загальному розвитку цієї галузі як у глобальному масштабі, так і для кожної країни окремо.

1. Агафонова Л.Г. Туризм, готельний та ресторанний бізнес: ціноутворення, конкуренція, державне регулювання: Навч. посіб. / Київський ун-т туризму, економіки і права / Л.Г. Агафонова, О.Є. Агафонова. – К.: Знання України, 2005. – 352 с.

2. Вахмистров В. П. Правовое обеспечение туризма: учеб. пособие по дисциплине специализации спец. «Менеджмент организации» / Балтийский международный ин-т туризма / В. П. Вахмистров, С. И. Вахмистрова. – СПб.: Издательство Михайлова В. А., 2005. – 286 с.

3. Жукова М. А. *Индустрия туризма: менеджмент организации* / М. А. Жукова. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 199 с.
4. Кабушкин Н. И. *Менеджмент туризма: учебник для студ. спец. «Экономика и управление социально-культурной сферой» вузов.* – 3. изд., испр. / Н. И. Кабушкин. – Минск: ООО «Новое знание», 2002. – 409 с.
5. Любіцева О. О. *Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти): навч. посібник.* – 3-тє вид., переробл. та доп. / О. О. Любіцева. – К.: Альтерпрес, 2006. – 436 с.
6. Максименко С. В. *Туристская деятельность: международно-правовые аспекты.* / С. В. Максименко. – О.: Латстар, 2001. – 173 с.
7. Мальська М. П. *Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Факультет міжнародних відносин. Географічний факультет* / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк. – К.: Знання, 2008. – 661 с.
8. Сенин В. С. *Организация международного туризма: учебник для студ. вузов, обучающихся по спец. «Менеджмент».* – Изд. 2-е, перераб. / В. С. Сенин. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 398 с.
9. Чудновский А. Д. *Менеджмент туризма: учеб. пособие.* / А. Д. Чудновский. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 286 с.
10. Школа І. М. *Менеджмент туристичної індустрії: навч. посіб.* / І. М. Школа, Т. М. Ореховська, І. Д. Козьменко. – Чернівці: Книги–XXI, 2005. – 596 с.